

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ПРИЗВИЩ МІКРОГРУПИ «БАТЬКО» (на матеріалі прізвищ, поширених в Україні)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(47)

УДК 811.161.2'373.23:81'373.611

DOI:10.24144/2663-6840/2022.1(47).225–230.

Прадід Ю. Способи творення прізвищ мікрогрупи «батько» (на матеріалі прізвищ, поширених в Україні); кількість бібліографічних джерел – 10; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена вивченню способів творення прізвищ від прасл. *bata, *batja та похідних від нього ст.-укр. **батко** та укр. **батько**. Зроблено огляд наукових праць вітчизняних мовознавців про теоретичні та прикладні аспекти вивчення українських прізвищ (див., наприклад, праці Є.О. Бадіна, Б.Б. Близнюк, І.О. Варченка, В.О. Горпинича, І.А. Корнієнко, Л.Т. Масенко, Ю.Ф. Прадіда, Р.М. Падалки, М.Л. Худаши, П.П. Чучки та ін.), їх лексикографічне опрацювання як загалом (В.М. Демченко і І.П. Лопушинський, А.М. Зосимов, Ю.К. Редько та ін.), так і окремих регіонів України зокрема (Г.Л. Аркушин, В.О. Горпинич, Ю.М. Новикова, Л.О. Кравченко, П.П. Чучка та ін.).

Навіть побіжний огляд наукових розвідок українських учених дає підстави стверджувати, що мікрогрупа прізвищ «батько» досліджувалася лише принагідно, у зв'язку з вивченням інших проблем, і не була предметом окремого ґрунтовного опису.

Мета пропонованої статті – дослідити місце мікрогрупи прізвищ «батько» в системі прізвищ, поширених на теренах України, описати способи їх творення, визначити афікси, за допомогою яких утворилися прізвища аналізованої мікрогрупи.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) виокремити мікрогрупу прізвищ «батько» із системи прізвищ, поширених на території України; 2) визначити місце цієї мікросистеми серед мікросистем прізвищ, похідних від назв інших кровних і близьких родичів; 3) проаналізувати способи творення прізвищ від апелятивів **батько**, **бат**, **батко**.

Із системи прізвищ, поширених на теренах України, виокремлено мікрогрупу прізвищ «батько», яка налічує 36 прізвищ, носіями яких є 5 236 мешканців України. Матеріалом для дослідження послужили прізвища, дібрані зі словників українських прізвищ, матеріалів сайту «Рідні», на якому зафіксовано 876 тис. прізвищ жителів України.

Аналіз фактичного матеріалу дає підстави стверджувати, що основним способом творення прізвищ мікрогрупи «батько» є суфіксальний. Найбільше прізвищ цієї мікрогрупи утворено від апелятива **батько**: *батьк-о – Батьк-о; Батьк-івськ-а, Батьк-івськ-ий; Батьк-овськ-а, Батьк-овськ-ий; Батьк-ов-а, Батьк-ов; Батьк-овець; Батьк-ів; Батьк-івець; Батьк-івцин-и; Без-батько-о; Без-батьк-евич; Без-батьч-енк-о; Не-зови-батьк-о*; значно менше – від апелятивів **бат** і **батко**: *бат – Бат, Бать; Бат-юк; Бат-ечк-о; Бат-ют-а; Бат-юх; Бат-енчук; Бат-усь; Бат-еньк-о; Бать-о; Алексєєва-Батечко; Батечко-Соколова; Дмитренко-Батюта*; *батк-о – Батк-о, Батч-енк-о; Батк-ов, Батк-ов-а; Батк-овськ-а, Батк-овськ-ий; Батк-а; Богданова-Батченко*.

Ключові слова: мікрогрупа прізвищ «батько», способи творення, морфемний суфікс, словотворчий суфікс, територія поширення.

Постановка проблеми. Мікрогрупа прізвищ «батько» досліджувалася в українському мовознавстві лише принагідно, у зв'язку з вивченням інших проблем, і не була предметом окремого ґрунтовного опису. Як свідчить фактичний матеріал, дібраний зі словників українських прізвищ, матеріалів сайту «Рідні», на якому зафіксовано 876 тис. прізвищ мешканців України¹, ця мікрогрупа не є чисельною і об'єднує лише 36 прізвищ.

Аналіз досліджень. Українські мовознавці зробили вагомий внесок в опрацювання теоретичних і практичних проблем вивчення прізвищ, що функціонують у сучасній українській мові. Достатньо згадати монографії Ю.К. Редька, В.О. Горпинича та І.А. Корнієнко, у яких описані загальні проблеми дослідження прізвищ [Редько 1966; Горпинич, Корнієнко 2006], монографію А.М. Поповського, присвячену вивченню окремих мікросистем українських прізвищ [Поповський 2020].

Заслужують на увагу ґрунтовні статті І.О. Варченка, В.О. Горпинича, у яких автори аналізують основні принципи дослідження сучасних українських прізвищ [Варченко 1968; Горпинич

2009], Ю.Ф. Прадіда – про патронімічні прізвища, утворені від українських варіантів християнських імен [Прадід 2021]. Історико-етимологічні проблеми українських прізвищ – предмет вивчення у працях Є.О. Бадіна, Б.Б. Близнюк, І.А. Корнієнко, Л.Т. Масенко, Р.М. Падалки, М.Л. Худаши, П.П. Чучки та інших учених.

Помітним є доробок українських учених у галузі лексикографічного опрацювання українських прізвищ взагалі (В.М. Демченко і І.П. Лопушинський, А.М. Зосимов, Ю.К. Редько та ін.) й окремих регіонів України зокрема (Г.Л. Аркушин, В.О. Горпинич, Ю.М. Новикова, Л.О. Кравченко, П.П. Чучка та ін.).

Треба віддати належне й укладачам бібліографічного покажчика з української ономастики (С.О. Вербич, І.В. Єфименко, І.М. Железняк) – цінного довідкового видання вкрай необхідного науковцям, аспірантам, студентам, усім, хто цікавиться проблемами ономастики взагалі й антропоніміки зокрема [Українська ономастика 2013].

Мета пропонованої статті – дослідити місце мікрогрупи прізвищ «батько» в системі прізвищ, поширених на теренах України, описати способи

¹ <https://ridni.org>.

їх творення, вирізнити афікси, за допомогою яких утворюються прізвища аналізованої мікрогрупи.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) виокремити мікрогрупу прізвищ «Батько» із системи прізвищ, поширених на території України; 2) визначити місце цієї мікросистеми серед мікросистем прізвищ, похідних від назв інших кровних і близьких родичів; 3) проаналізувати способи творення прізвищ від апелятива *батько*, *бат*, *батко*.

Методи і методика дослідження. Як основний у статті використано описовий метод і його основні прийоми: інвентаризація та систематизація мовного матеріалу в синхронії. Теоретико-методологічним підґрунтям розвідки слугували праці українських мовознавців, у яких досліджуються прізвища мешканців України.

Виклад основного матеріалу. Прасл. **bata*, **batja* та похідні від нього ст.-укр. *батко* та укр. *батько* слугували основою для творення прізвищ, поширених на теренах України, які утворюють мікрогрупу «Батько».

Найбільше прізвищ утворено від апелятива *батько*. «Словник української мови» подає таке тлумачення слова *батько*: *БАТЬКО*. Чоловік стосовно до своїх дітей². Спочатку й розглянемо способи творення прізвищ від цього апелятива.

Досить поширеним серед прізвищ цієї мікрогрупи є прізвище *Батько*, утворене безафіксним способом від апелятива *батько*. Носіями цього прізвища в Україні є 211 осіб, із них 161 особа мешкає на Західній Україні, зокрема, 123 – на Львівщині, 22 – на Закарпатті, 12 – на Івано-Франківщині, 3 – на Тернопільщині, 1 – у м. Тернополі та лише 50 – в інших регіонах України³.

Суфіксальним способом від апелятива *батько* утворені прізвища за допомогою таких словотворчих суфіксів⁴:

– *-івськ-*: *Батьк-івськ-а*⁵, носіями якого в Україні є 25 осіб, із них 20 осіб мешкають на Тернопільщині, 2 – на Чернігівщині, по 1 – в м. Николаєві, на Івано-Франківщині та Запоріжжі⁶; *Батьк-івськ-ий*, носіями якого в Україні є 17 осіб, із них 13 осіб мешкають на Тернопільщині, по 1 – у м. Николаєві, на Запоріжжі, Київщині та Чернігівщині⁷;

² <http://ukrlit.org/slovnkyk/batko>.

³ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batko>.

⁴ Слід розрізнити суфікс як морфему і словотворчий суфікс. Морфемний суфікс – це мінімальна значуща частина слова, словотворчий суфікс – значуща частина слова, яка служить для творення нових слів. Словотворчий суфікс в одному випадку може дорівнювати морфемному суфіксу, в іншому – поєднувати дві мінімальні значущі частини слова: *Батьк-ів*, *Батч-енк-о* і под. та *Батьк-івськ-ий* (*Батьк-ів-ськ-ий*), *Батьк-овець* (*Батьк-ов-ець*) і под. (про морфемний і словотворчий суфікси див. дет.: [Український словотвір: Словник-довідник]).

⁵ Слід погодитися з В.О. Горпиничем, який вважає “жіночі відповідники до чоловічих прізвищ прикметникової форми окремими прізвищевими лексемами, а не словоформами” [Горпинич : 22], бо й з юридичного боку подібні прізвища кваліфікуються як самостійні.

⁶ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwsk>.

⁷ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

– *-овськ-*: *Батьк-овськ-а*⁸, носіями якого в Україні є 47 осіб, із них 15 осіб мешкають на Полтавщині, 8 – на Донеччині, 4 – у м. Києві, 3 – на Луганщині, 17 – в інших регіонах України⁹; *Батьк-овськ-ий*, носіями якого в Україні є 34 особи, із них 11 осіб мешкають на Полтавщині, 5 – у м. Києві, 4 – на Чернігівщині, 14 – в інших регіонах України¹⁰;

– *-ов-*: *Батьк-ов-а*, носіями якого в Україні є 34 особи, із них по 7 осіб мешкають на Полтавщині та Харківщині, 5 – на Львівщині, 4 – у Криму, 3 – у м. Одесі, 2 – на Херсонщині, по 1 – у мм. Києві, Рівному, Кривому Розі на Дніпропетровщині, Маріуполі на Донеччині, на Черкащині та Чернівецьчині¹¹; *Батьк-ов*¹², носіями якого в Україні є 23 особи, із них 6 осіб мешкають на Полтавщині, по 5 – на Львівщині та Харківщині, 4 – на Херсонщині, по 1 – у м. Києві, на Одещині та Черкащині¹³;

– *-овець*: *Батьк-овець*, носіями якого в Україні є 96 осіб, із них 66 осіб мешкають на Тернопільщині, 14 – на Рівненщині, 6 – на Николаївщині, 4 – на Львівщині, 3 – на Херсонщині, 2 – у м. Запоріжжі, 1 – у м. Черкасах¹⁴;

– *-ів*: *Батьк-ів*, носіями якого в Україні є 48 осіб, із них 28 осіб мешкають на Львівщині, 11 – на Закарпатті, 8 – у м. Дніпрі та 1 – на Тернопільщині¹⁵;

– *-івець*: *Батьк-івець*, носієм якого в Україні є 1 особа, що мешкає в м. Тернополі¹⁶;

– *-івщин-*: *Батьк-івщин-и*, носієм якого в Україні є 1 особа, що мешкає в м. Сімферополі¹⁷.

Одне прізвище від апелятива *батько* утворене префіксальним способом: *Без-батьк-о*, носіями

⁸ Прізвище *Батьковська*, як, власне, і прізвище *Батьковський*, утворене від українського апелятива *батько* за допомогою суфікса *-овськ-*, який більшою мірою властивий російській і польській мовам, бо в українській мові відповідником його, як правило, виступає суфікс *-івськ-*. Те саме стосується й прізвищ на *-ів(-ів)* та *-ов, -ев(-ев)*.

⁹ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwsk>.

¹⁰ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

¹¹ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

¹² Прізвище *Батьков* перероблене на російський лад, як, власне, і прізвище *Батькова*. Обидва прізвища утворені за допомогою російського суфікса *-ов-* від українського апелятива *батько*, якого немає в російській мові. В українській мові відповідником російського суфікса *-ов* виступає суфікс *-ів*. Правда, з приводу походження прізвищ на *-ов, -ев(-ев)* є й інша думка. «Прізвища на *-ов* (Михайлов, Петров, Романов) та *-ев (-ев)* (Андреев) – це ті самі присвійні прикметники, що й Михайлів, Петрів, Романів, Андріїв, але в них збереглося етимологічне *-о-, -е-* також у формі називного відмінка. Зона поширення цих форм – уся українська територія, що входила до складу Російської імперії, а також Закарпаття. Причинами збереження *-о, -е* треба вважати, по-перше, традиційне вживання саме такої форми прізвищ з давніх-давен, по-друге, те, що метрики та особові документи вписувались російською мовою. Тому немає підстав вважати прізвища на *-ов, -ев* виключно російськими. Це спільний тип прізвищ, поширений і серед інших слов'ян, наприклад, болгар та македонців» [Українські прізвища].

¹³ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

¹⁴ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

¹⁵ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

¹⁶ <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

¹⁷ <https://ridni.org/karta/batkiwskiy>.

якого в Україні є 107 осіб, із них 77 осіб мешкає на Дніпропетровщині, 8 – у Криму, 6 – на Харківщині, 5 – на Донеччині, 4 – у м. Первомайську на Миколаївщині, 7 – в інших регіонах України¹⁸ та ще два префіксально-суфіксальним способом: *Без-батькевич*, один-єдиний носій цього прізвища мешкає на Запоріжжі¹⁹; *Без-батьч-енк-о*, також один-єдиний носій цього прізвища мешкає також на Запоріжжі²⁰.

Оригінальним є прізвище *Не-зов-и-батьк-о*, утворене складанням основ апелятивів *зв-ат-и* і *батьк-о* з додаванням заперечної частки *не* у префіксі, носієм якого в Україні є 40 осіб, із них 25 осіб мешкає на Харківщині, 4 – у м. Маріуполі на Донеччині, 11 – в інших регіонах України²¹.

Слід зауважити, що апелятив *батько* походить від прасл. *bata, *batja й утворилося на українському ґрунті за допомогою суфікса зменшеності *-к-* у процесі розвитку мови²². В Україні поширені прізвища, утворені не тільки від апелятива *батько*, але й від прасл. *bata, *batja і староукраїнського апелятива *батко*.

Так, наприклад, безафіксним способом від прасл. *bata, *batja утворені такі прізвища: *Бат*, носіями якого в Україні є 81 особа, із них 43 особи мешкають на Івано-Франківщині, 9 – на Полтавщині, 7 – на Донеччині та Миколаївщині, 5 – у м. Одесі, 4 – у м. Києві, 3 – у м. Запоріжжі, по 1 – у м. Харкові, на Кіровоградщині та Сумщині²³; *Бать*, носіями якого в Україні є 64 особи, із них 38 осіб мешкають на Львівщині, 7 – на Івано-Франківщині, по 4 – у м. Донецьку і на Кіровоградщині, по 3 – у м. Одесі та Рівному, 2 – на Харківщині, по 1 – у м. Тернополі, на Вінниччині та Київщині²⁴.

Одне прізвище утворене флексійним способом: *Бать-о*, носіями якого в Україні є 86 осіб, із них 53 особи мешкають на Закарпатті, 28 – на Львівщині, по 2 – на Київщині та Миколаївщині, 1 – у м. Києві²⁵.

Від прізвища *Бат* утворені кілька прізвищ за допомогою таких словотворчих суфіксів:

– *-юк*: *Бат-юк*²⁶, носіями якого в Україні є 2 715 осіб, із них кожна четверта особа мешкає на Львівщині, 232 – на Сумщині, 198 – на Житомирщині, 192 – у м. Києві, 186 – на Харківщині, 159 – на Чернігівщині, 113 – на Полтавщині, по 96 – у м. Києві, на Дніпропетровщині та Донеччині, 81 – на Тернопільщині, 77 – на Вінниччині, 60 – на Черкащині, 53 – на Запоріжжі, 58 – на Черкащині. Найменше носіїв прізвища *Батюк* на Закарпатті – 1, Рівненщині – 9, Кіровоградщині – 10, Миколаївщині – 15, Одещині – 17, Чернівецьчині – 18, Івано-Франківщині – 20²⁷;

– *-ечк-*: *Бат-ечк-о*, носіями якого в Україні є

505 осіб, із них 71 особа мешкає на Миколаївщині, 69 – на Запоріжжі, 61 – у м. Києві, 51 – на Київщині, 53 – на Дніпропетровщині, 26 – на Харківщині, 20 – на Сумщині, 19 – на Чернігівщині, 18 – на Полтавщині, 17 – у Криму, по 10 – на Донеччині та Черкащині, 70 – в інших регіонах України²⁸.

Чотири особи в Україні мають подвійне прізвище, із яких в одного прізвище починається з прізвища чоловіка *Батечко*: *Батечко-Соколова*, носієм якого в Україні є 1 особа, яка мешкає в м. Ялті²⁹, а у трьох інших до прізвища дружини приєднується прізвище чоловіка *Батечко*: *Алексєва-Батечко*, носіями якого в Україні є 2 особи, які мешкають у м. Миколаєві³⁰; *Богданова-Батечко*, носієм якого в Україні є 1 особа, яка мешкає у м. Ялті³¹;

– *-ют-*: *Бат-ют-а*, носіями якого в Україні є 420 осіб, із них 82 особи мешкають на Сумщині, 71 – на Запоріжжі, 46 – на Чернігівщині, 44 – на Житомирщині, 26 – у Криму, 22 – на Дніпропетровщині, 19 – на Донеччині, 16 – на Херсонщині, 13 – у м. Києві, 11 – на Полтавщині, 80 – в інших регіонах України³².

В Україні є один носій подвійного прізвища *Дмитренко-Батюта*, який мешкає в м. Житомирі³³;

– *-юх*: *Бат-юх*, носіями якого в Україні є 186 осіб, із них 82 особи мешкають на Тернопільщині, 37 – на Житомирщині, 23 – на Львівщині, 12 – на Херсонщині, 32 – в інших регіонах України³⁴;

– *-енчук*: *Бат-енчук*, носіями якого в Україні є 141 особа, із них 82 особи мешкають на Тернопільщині, 37 – на Житомирщині, 23 – на Львівщині, 12 – на Херсонщині, 32 – в інших регіонах України;

– *-усь*: *Бат-усь*, носіями якого в Україні є 33 особи, із них 9 осіб мешкає на Сумщині, 8 – на Донеччині, по 3 – на Дніпропетровщині та Одещині, 10 – в інших регіонах України³⁵;

– *-еньк-*: *Бат-еньк-о*, носіями якого в Україні є 11 осіб, із них по 3 особи мешкають у м. Львові, на Херсонщині та Харківщині, по 1 – на Вінниччині та Тернопільщині³⁶.

Від староукраїнського апелятива *батко* безафіксним способом утворено прізвища *Батко*, носіями якого в Україні є 53 особи, із них 22 особи мешкають на Полтавщині, 7 – на Тернопільщині, по 4 – у м. Дніпрі та на Хмельниччині, по 3 – у м. Дзержинську на Донеччині та на Рівненщині, 10 – в інших регіонах України³⁷, а флексійним – *Батк-а*, носіями якого в Україні є 112 осіб, із них 87 осіб мешкають на Закарпатті, 4 – на Чернівецьчині, 21 – в інших регіонах України³⁸.

Від прізвища *Батко* також утворені кілька прізвищ за допомогою таких словотворчих суфіксів:

¹⁸ <https://ridni.org/karta/беззбатько>.

¹⁹ <https://ridni.org/karta/Беззбатькевич>.

²⁰ <https://ridni.org/karta/беззбатьченко>.

²¹ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/незовибатько>.

²² Див. дет.: <https://goroh.pp.ua/Етимологія/батько>.

²³ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/бат>.

²⁴ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/бать>.

²⁵ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батьо>.

²⁶ Єдине прізвище, похідне від апелятивів *батько*, *бат*, *батко*, яке поширене в усіх, без винятку, регіонах України.

²⁷ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/Батюк>.

²⁸ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батечко>.

²⁹ <https://ridni.org/karta/батечко-соколова>.

³⁰ <https://ridni.org/karta/алексєва-батечко>.

³¹ <https://ridni.org/karta/Богданова-Батечко>.

³² Див. дет.: <https://ridni.org/karta/Батюта>.

³³ <https://ridni.org/karta/дмитренко-батюта>.

³⁴ <https://ridni.org/karta/батюх>.

³⁵ <https://ridni.org/karta/батусь>.

³⁶ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батенько>.

³⁷ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батко>.

³⁸ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батка>.

– *-енк-*: *Батч-енк-о*, носіями якого в Україні є 276 осіб, із них 63 особи мешкають у м. Києві, 38 – на Дніпропетровщині, 24 – у Криму, 23 – на Харківщині, по 18 – на Донеччині та Сумщині, 10 – на Полтавщині, 8 – на Миколаївщині, 7 – на Запоріжжі, по 5 – на Київщині, Одещині та Чернігівщині, 4 – на Львівщині, 38 – в інших регіонах України³⁹;

– *-ов-*: *Батк-ов*, носіями якого в Україні є 32 особи, із них 6 осіб мешкають на Сумщині, 5 – у м. Кропивницькому, по 4 – у м. Харкові, на Дніпропетровщині та Донеччині, на Дніпропетровщині, 9 – в інших регіонах України⁴⁰; *Батк-ов-а*, носіями якого в Україні є 27 осіб, них 7 осіб мешкають на Харківщині, 4 – у м. Кропивницькому, по 3 – у м. Запоріжжі, Кам'янському на Дніпропетровщині, Свердловську на Луганщині та на Сумщині, 4 – в інших регіонах України⁴¹;

– *-овськ-*: *Батк-овськ-а*, носіями якого в Україні є 15 осіб, із них 4 особи мешкають в Криму, 3 – у м. Дніпрі, 8 – в інших регіонах України⁴²; *Батк-овськ-ий*, носіями якого в Україні є 8 осіб, із них 3 особи мешкають в Криму, 2 – у м. Києві, по 1 – у м. Дніпрі, Лубнах на Полтавщині та Токмаку на Запоріжжі⁴³.

Висновки. Висловлені вище міркування дозволяють зробити такі висновки:

1. Досліджувана мікрогрупа в порівнянні з іншими аналогічними мікрогрупами прізвищ, похідних від назв прямих і непрямих кровних родичів, посвоячених і духовно споріднених осіб є чисельною і налічує 5 236 прізвищ. Найпоширенішим прізвищем цієї мікрогрупи є прізвище *Батюк* (2 715 осіб) (дет. про кількість носіїв прізвищ, похідних від апелятивів *батько*, *бат*, *батко* див. **табл. 1**).

2. Найпоширенішим способом творення прізвищ мікрогрупи «Батько» є суфіксальний. Незначна частина прізвищ аналізованої мікрогрупи утворена безафіксним, префіксальним, префіксально-суфіксальним і флексійним способами,

Табл.1. Кількість носіїв прізвищ, які утворюють мікрогрупу «Батько»

	Прізвище	К-ть носіїв
1	Бат-юк*	2 715
2	Бат-єчк-о	505
3	Бат-юг-а	420
4	<i>Батч-енк-о</i>	276
5	<i>Батько</i>	211
6	Бат-юх	186
7	Бат-єнчук	141
8	<i>Батк-а</i>	112
9	<i>Без-батько</i>	107
10	<i>Батьк-овець</i>	96
11	Бать-о	86
12	Бат	81
13	Бать	64
14	<i>Батко</i>	53
15	<i>Батьк-ів</i>	48
16	<i>Батьк-овськ-а</i>	47
17	<i>Не-зови-батько</i>	40
18	<i>Батьк-овськ-ий</i>	34
19	<i>Батьк-ов-а</i>	34
20	Бат-усь	33
21	<i>Батк-ов</i>	32
22	<i>Батк-ов-а</i>	27
23	<i>Батьк-івськ-а</i>	25
24	<i>Батьк-ов</i>	23
25	<i>Батьк-івськ-ий</i>	17
26	<i>Батк-овськ-а</i>	15
27	Бат-єнък-о	11
28	<i>Батк-овськ-ий</i>	8
29	Алексєєва-Батечко	2
30	Батечко-Соколова	1
31	<i>Батьк-івець</i>	1
32	<i>Батьк-івщин-и</i>	1
33	<i>Без-батьк-евич</i>	1
34	<i>Без-батьч-єнк-о</i>	1
35	<i>Богданова-Батченко</i>	1
36	Дмитренко-Батюта	1
	Всього	5 236

основоскладанням, а також способом додавання прізвища жінки до прізвища чоловіка або ж навпаки (дет. про способи творення прізвищ від апелятива *батько*, *бат*, *батко* див. **табл. 2**).

Табл. 2. Способи творення прізвищ, які утворюють мікрогрупу «Батько»

Способи творення	<i>Батько</i>	<i>Бат</i>	<i>Батко</i>	Всього
Безафіксний	1	2	1	4
Префіксальний	1	-	-	1
Суфіксальний	10	7	5	22
Префіксально-суфіксальний	2	-	-	2
Флексійний	-	1	1	2
Основоскладання	1	-	-	1
Додавання прізвища жінки до прізвища чоловіка	-	3	-	3
Додавання прізвища чоловіка до прізвища жінки	-	1	-	1
Всього	15	14	7	36

3. Потребують дослідження й інші прізвища, похідні від апелятива *мати*, назв прямих (дітей,

дідів, онуків) і непрямих (братів, сестер, дядьків, тіток) кровних родичів, посвоячених (чоловіків, дружин, сватів) і духовно споріднених (кумів, хрещеників) осіб.

³⁹ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батченко>.

⁴⁰ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батков>.

⁴¹ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/баткова>.

⁴² Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батковська>.

⁴³ Див. дет.: <https://ridni.org/karta/батковський>.

* Звичайним шрифтом позначені прізвища, похідні від прізвища *Бат*, курсивом – від прізвища *Батко*, жирним курсивом – від прізвища *Батько*.

Література

1. Варченко І. До основ наукового вивчення сучасних українських прізвищ. *Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ*. Київ, 1968. С. 3–30.
2. Горпинич В.О., Корнієнко А.І. Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України: монографія. Дніпропетровськ, 2006. 232 с.
3. Горпинич В. Основні принципи дослідження сучасних прізвищ України. *Українська мова*. 2009. № 4. С. 18–27.
4. Поповський А. Дециця про українські прізвища: монографія. Дніпро: Ліра, 2020. 300 с.
5. Прадід Ю.Ф. Патронімічні прізвища. *Українське мовознавство: Міжвідомчий науковий збірник*. Київ, 2021. Вип. 1(51). С. 28–45.
6. Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища. Київ: Наукова думка, 1966. 214 [2] с.
7. Словник української мови. URL: <https://slovnuk.ua/index.php>.
8. Українська ономастика: бібліографічний покажчик. Уклад.: С.О. Вербич, І.В. Єфименко, І.М. Желєзняк. Київ, 2013. 364 с.
9. Українські прізвища. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українські_прізвища.
10. Український словотвір: словник-довідник. URL: <https://subject.com.ua/ukrmoval/derivation/index.html>.

References

1. Varchenko I. (1968) Do osnov naukovooho vyvchennia suchasnykh ukrainskykh prizvyshch [To the basics of the scientific study of modern Ukrainian surnames]. *Redko Yu.K. Dovidnyk ukrainskykh prizvyshch*. Kyiv. S. 3–30 [in Ukrainian].
2. Horpynych V.O., Korniienko A.I. (2006) Antroponimiia Dniprovskoho Pryporizhzhia i sumizhnykh rehioniv Ukrainy [Anthroponymy of Dnipro Priporyzhye and adjacent regions of Ukraine]: monohrafiia. Dnipropetrovsk. 232 s. [in Ukrainian].
3. Horpynych V. (2009) Osnovni pryntsypy doslidzhennia suchasnykh prizvyshch Ukrainy [The main principles of the study of modern surnames of Ukraine]. *Ukrainska mova*. № 4. S. 18–27 [in Ukrainian].
4. Popovskiy A. (2020) Deshchytisia pro ukrainski prizvyshcha [A little about Ukrainian surnames]: monohrafiia. Dnipro: Lira. 300 s. [in Ukrainian].
5. Pradid Yu.F. (2021) Patronimichni prizvyshcha [Patronymic surnames]. *Ukrainske movoznavstvo: mizhvidomchy naukovyi zbirnyk*. Kyiv. Vyp. 1(51). S. 28–45 [in Ukrainian].
6. Redko Yu.K. (1966) Suchasni ukrainski prizvyshcha [Modern Ukrainian surnames]. Kyiv: Naukova dumka, 214 [2] s. [in Ukrainian].
7. Slovnuk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. URL: <https://slovnuk.ua/index.php> [in Ukrainian].
8. Ukrainska onomastyka (2013) [Ukrainian onomastics]: bibliohrafichnyi pokazhchyk. Uklad.: S.O. Verbych, I.V. Yefymenko, I.M. Zheliezniak. Kyiv. 364 s. [in Ukrainian].
9. Ukrainski prizvyshcha [Ukrainian surnames]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українські_прізвища [in Ukrainian].
10. Ukrainskyi slovotvir [Ukrainian word work]: slovnuk-dovidnyk. URL: <https://subject.com.ua/ukrmoval/derivation/index.html> [in Ukrainian].

WAYS OF CREATING SURNAMES OF THE «FATHER» MICROGROUP (based on surnames common in Ukraine)

Abstract. The article is devoted to the study of methods of creating surnames from the ancient *bata, *batja and its derivatives St.-Ukrainian **father** and Ukrainian **father**. An overview of the scientific works of domestic linguists on the theoretical and applied aspects of the study of Ukrainian surnames was made (see, for example, the works of E.O. Badin, B.B. Blyzniuk, I.O. Varchenko, V.O. Horpynych, I.A. Kornienko, L.T. Masenko, Yu.F. Pradid, R.M. Padalka, M.L. Khudash, P.P. Chuchka, etc.), their lexicographic study both in general (V.M. Demchenko and I.P. Lopushynskiy, A.M. Zosimov, Yu.K. Redko, etc.), and of individual regions of Ukraine in particular (H.L. Arkushyn, V.O. Horpynych, Yu.M. Novikova, L.O. Kravchenko, P.P. Chuchka, etc.).

Even a cursory review of the scientific investigations of Ukrainian scientists gives reason to claim that the microgroup of surnames “father” was studied only casually, in connection with the study of other problems, and was not the subject of a separate thorough description.

The purpose of the proposed article is to investigate the place of the microgroup of surnames “father” in the system of surnames common in Ukraine, to describe the methods of their creation, to distinguish the affixes with the help of which the surnames of the analyzed microgroup were formed.

Achieving this goal involves solving the following tasks: 1) to isolate the microgroup of surnames “batko” from the system of surnames common on the territory of Ukraine; 2) determine the place of this microsystem among the microsystems of surnames derived from the names of other blood and close relatives; 3) to analyze the ways of creating surnames from the appellatives *bat'ko*, *bat*, *batko*.

From the system of surnames common in Ukraine, a microgroup of surnames “father” has been singled out, which includes 36 surnames, which are borne by 5,236 residents of Ukraine. The material for the study was surnames selected from dictionaries of Ukrainian surnames, materials of the “Relatives” site, which records 876,000 surnames of residents of Ukraine.

The analysis of the actual material gives reasons to claim that the main way of creating surnames of the “father” microgroup is suffixation. Most of the surnames of this microgroup are formed from the appellative *bat'ko*: *bat'k-o* – *Bat'k-o*; *Bat'k-ivs'k-a*, *Bat'k-ivs'k-yu*; *Bat'k-ovs'k-a*, *Bat'k-ovs'k-yu*; *Bat'k-ov-a*, *Bat'k-ov*; *Bat'k-ovets'*; *Bat'k-iv*; *Bat'k-ivets'*; *Bat'k-ivshchyn-y*; *Bez-bat'ko-o*; *Bez-bat'k-evych*; *Bez-bat'ch-enk-o*; *Ne-zovy-bat'k-o*; significantly less – from the appellations *bat* and *batko*: *bat* – *Bat*, *Bat'*; *Bat-yuk*; *Bat-echko*; *Bat-yut-a*; *Bat-yukh*; *Bat-enchuk*; *Bat-us'*; *Bat-en'k-o*; *Bat'io*; *Alekseeva-Batechko*; *Batechko-Sokolova*; *Dmytrenko-Batyuta*; *batk-o* – *Batk-o*, *Batch-enk-o*; *Batk-ov*, *Batk-ov-a*; *Batk-ovsk-a*, *Batk-ovsk-y*; *Batk-a*; *Bohdanova-Batchenko*.

Keywords: microgroup of surnames «father», methods of creation, morpheme suffix, word-formation suffix, territory of distribution.

© Прадід Ю., 2022 р.

Юрій Прадід – доктор філологічних наук, професор; pradid1@rambler.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5842-9227>

Yuriy Pradid – Doctor of Philology, Professor; pradid1@rambler.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5842-9227>